

Kdo ali kaj naj koga ali kaj, kako in zakaj? (Prosti spis o popravljanju in povratni informaciji)

Marko STABEJ

Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta

marko.stabej@ff.uni-lj.si

Gotovo ste opazili, da v naslovu manjka povedek. Tudi vlogo drugih stavčnih členov igrajo vprašalni zaimki, ki ne nosijo informacije, ampak po njej sprašujejo. Čeprav je bil glavni namen konference *Popravljanje jezika in besedil – učiteljska povratna informacija v šolski praksi* spodbuditi debato med deležniki in deležnicami ter predstaviti dobre prakse pri popravljanju in drugem dajanju povratnih informacij glede jezika in besedil v šoli, je seveda to priložnost tudi za izstop iz vsakodneвне (nikakor pa ne vsakdanje!) učiteljske prakse in za malce splošnejši razmislek o tem, kaj, kako in zakaj sploh počnemo.

Zato povedka ni – ker je možnih povedkov veliko, tudi v ožjem kontekstu šolskega dela z jezikom in besedili. *Popravlja, komentira, uči, obvešča, ocenjuje ...* Počnemo namreč vse to in še kaj več. In zato so vse ključne vsebine v naslovu izražene z vprašalnimi zaimki in prislovi – ker je možnih referenc nič koliko.

Najtehtnejša povratna informacija vsega, kar človek v šoli doživi in kar se z njim v šoli dogaja, je življenje. Toda ta povezava je tako kompleksna, da je najbrž tudi zelo shematizirano ne moremo ne praktično ne raziskovalno razčleniti in pojasniti. Nenehno pa smo v skušnjavi napačnega sklepanja: da želimo pred tistim, kar iz šole v življenju ni prišlo prav nam, obvarovati naslednje generacije. Ne vem, če je še vedno moderna modrost, s katero so pitali našo šolsko generacijo (in generacije pred nami): da se ne učiš za ocene, ampak za življenje. A čakati na to, da bo šele življenje pokazalo, ali se je bilo nekaj vredno učiti, naučiti in znati, je s stališča obratovanja izobraževalnega sistema

precej nefunkcionalno. Predvsem številčne, pa tudi opisne ocene so glede tega precej bolj praktične, oprijemljive, obvladljive – hkrati pa ustvarjajo lažen videz urejenosti sveta in razmerij v njem. Zato se k njim tako pogosto (tudi če neradi) zatekamo.

* * *

Izhajamo iz teze, da je popravljanje jezika in besedil posebna zmožnost in veščina. Ima vsebinsko in organizacijsko komponento – mora biti smiselna (izpolnjevati mora neke cilje), hkrati pa mora biti izvedljiva, saj je količina časa in energije, ki jo učiteljice in učitelji lahko namenjajo tej dejavnosti, omejena. A ostanimo za trenutek še zunaj šole. Popravljanje jezika in besedil je nekaj, s čimer se srečujemo vsi, ki pišemo. In pišemo dandanes čisto vsi. Tisti, ki redno ali vsaj občasno pišemo za javnost in v knjižnem jeziku, smo sicer še vedno manjšina v jezikovni skupnosti. Toda internet je sprožil pisno revolucijo, in pisnih praks v najrazličnejših oblikah jezika je danes nepregledno (in za nekdanje čase nepojmljivo) veliko. Informacijska tehnologija je tudi omogočila najrazličnejše pripomočke pri pisanju in pisnem sporazumevanju, od prvih sramežljivih črkovalnikov do takih in drugačnih samopopravljalnih jezikovnih aplikacij, od oktobra pa tudi širšo javnost vznemirja umetnointeligenčni sistem, ki lahko na naš ukaz (ali prošnjo?) samostojno napiše besedilo v knjižni slovenščini in to tako, kot ga večina sama ne zna tako zlahka.

Če hočemo, da je kakršno koli popravljanje (in povratno informiranje) smiselno, moramo imeti v zvezi s tem jasne cilje. Najslabše je, če je cilj popravljanja vzpostavljanje in ohranjanje avtoritete, nadrejenega socialnega položaja popravljalca in popravljalke. Pa recimo, da so taki primeri samo redki ekscesi (čeprav imamo vsi s tem vsaj bežne izkušnje z obeh strani popravljanja). Izhodiščni cilj popravljanja, vsaj v šoli, torej je, da popravljamo jezik in besedilo nekemu zato, da se bo tako bolje naučil – in nato znal – uporabljati (knjižni) jezik in tvoriti besedila. Pri tem imamo na razpolago dve jasno določeni in razmejeni vrsti meril, prva je knjižnojezikovna, druga pa žanrska norma. Tako se vsaj zdi, dokler ne začnemo jezika in besedil

res popravljati v vsej njihovi nepredvidljivi (vsaj zdi se nam tako) raznovrstnosti. Z merili se začne temeljito zapletati, tako vsebinsko kot glede izvedljivosti in smiselnosti. Že knjižnojezikovna norma je marsikdaj bolj odprto polje izbir, kot se večini zdi, kaj šele žanrska – ali besedilnovrstna, če hočemo – norma. In zakaj želimo, da bi znali ljudje dobro uporabljati (knjižni) jezik in tvoriti dobra besedila? Najbrž zato, da bi v komunikaciji lažje dosegli svoj cilj pri naslovniki in naslovnica, ali če se izrazimo interaktivno, da bi se sporazumevanje brez težav posrečilo.

Je kdaj zares cilj šolskega popravljanja pisne produkcije učencev in učenk predvsem izboljšanje konkretnega, posamičnega besedila posameznega tvorca ali tvorke v konkretnih okoliščinah? Predstavljam si, da ja – a le zelo redko. A vendarle se zdi to ena od obetavnejših nadaljnjih poti pri osmišljanju šolskega procesa učenja komunikacije v sodobnih razmerah informacijske tehnologije in umetne inteligence. Vživljanje v naslovnika in naslovnico besedila (ne shematično, ampak konkretno), omogoča stvarnejše vrednotenje konkretnih jezikovnih in besedilnooblikovnih izbir. Ta pot seveda ni avtocesta, ampak zavita in ne zmeraj asfaltirana lokalna cesta.

S (pre)zgoščenim in prenagljenim sklepom: če lahko tehnologija ljudem ne le pomaga pri tvorjenju in oblikovanju besedil, ampak od nas tvorjenje besedil celo v veliki meri prevzame na svoja pleča (ki so res močna, vzdržljiva in trpežna), si je vsaj zaenkrat težko predstavljati, da bo tehnologija namesto nas besedila razumela. Se moramo torej veliko bolj kot doslej posvetiti učenju razumevanja? Smo razumeli prav?